

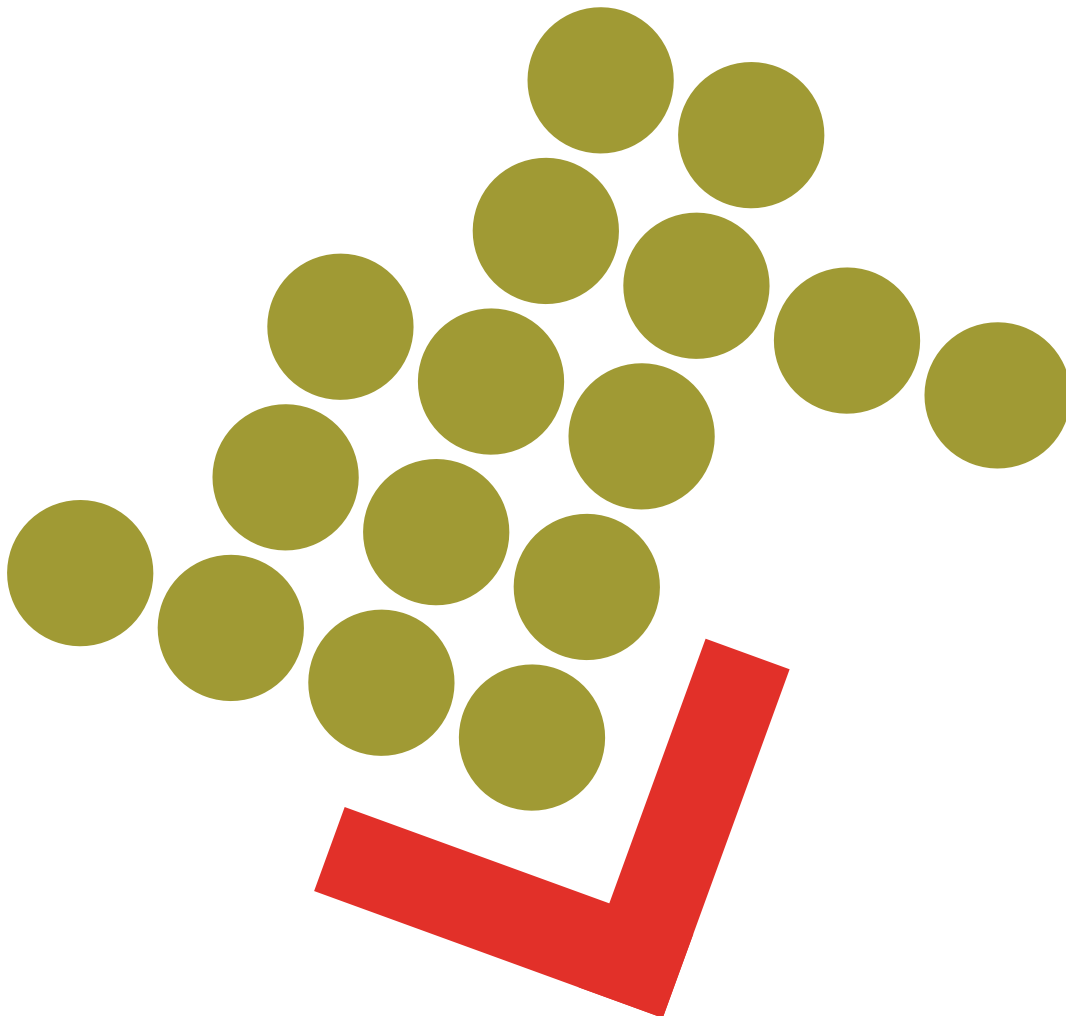

Regionala skillnader i ungdomsgruppen på och utanför arbetsmarknaden

Rapport skriven av

MADELENE BENDETCEDOTTER PERSSON och JOHAN INGELSKOG

Organisationsenheten

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	3
Syfte	3
Metod	3
Regionala skillnader beträffande ungdomars situation på arbetsmarknaden	4
Regionala skillnader i arbetslösheten bland ungdomar	4
Regionala skillnader i utanförskap	7
Regionala skillnader i tillfälliga anställningar bland unga arbetare	8
Regionala skillnader i ohälsa bland de under 30	9
Regionala skillnader i ungas organisationsgrad	10
Förslag och diskussion	11
Arbetslösheten bland unga under 30	11
Sent inträde på arbetsmarknaden och utanförskap	12
Tillfälliga anställningar	13
Deltidsanställda unga	13
Ohälsa bland unga	14
Organisationsgraden bland de under 30	14
Referenser	15

Sammanfattning

Det finns stora regionala skillnader beträffande ungdomars situation på arbetsmarknaden. Beträffande arbetslösheten för de mellan 18-24 år så är den högst i Gävleborgs, Norrbottens, Västernorrlands, Gotlands och Örebro län. Lägst är ungdomsarbetslösheten för samma åldersgrupp i Stockholms, Uppsalas, Kronobergs, Jönköpings och Skånes län.

För de unga som befinner sig helt utanför arbetsmarknaden är mönstret ungefär det motsatta. I storstadsregionerna är det högre odds för de unga att hamna utanför jämfört med vad det är för de unga från norra tät- och glesbygden.

Där det finns högst andel arbetare under 24 år med tillfälliga anställningar - i Norra glesbygden, finns även den högsta organisationsgraden bland arbetare under 24 år. I Norra glesbygden finns också hög arbetslöshet bland ungdomar - vilket skulle kunna uppmuntra en hög organisationsgrad. En otrygg position på arbetsmarknaden överlag - med både hög andel tidsbegränsade anställningar bland ungdomar och en hög ungdomsarbetslöshet i kombination med en stark facklig tradition kan ge den höga organisationsgraden i norr i gruppen.

Samma resonemang kan härledas till gruppen 25-29 åringar. Beträffande andelen tidsbegränsat anställda arbetare mellan 25-29 år så är det vanligast förekommande i Malmö som också har förhållandevis hög organisationsgrad i gruppen 25-29 åringar, och hög ungdomsarbetslöshet.

Stockholm, som uppvisar lägst andel tillfälliga anställningar bland arbetarna - 24 år och mellan 25-29 år, har samtidigt den absolut lägsta organisationsgraden i samma åldersgrupper. Stockholm har på samma gång landets lägsta ungdomsarbetslöshet.

Ohälsan bland unga uppvisar regionala skillnader som påminner om skillnaderna som finns när man tittar på arbetslöshet. De län med högst ohälsotal bland de under 30 år är Västernorrlands, Gävleborgs, Värmlands, Västmanlands och Norrbottens län. De med lägst är Kronobergs, Uppsalas, Stockholms, Jönköpings, och Hallands län. De regionala mönstrens likhet är inte förvånande utifrån att forskare gjort kopplingar mellan arbetslöshet och ohälsa.

Syfte

Syftet med denna rapport är att belysa ungdomars situation på och utanför arbetsmarknaden ur olika aspekter med speciellt nedslag på regionala skillnader. Till samtliga rubriker finns utförligare beskrivning i "Ungdomars situation på och utanför arbetsmarknaden".

Metod

Sammanställning och bearbetning av befintliga utredningar och offentliga statistiska databaser har varit den huvudsakliga metod som använts. Vissa problem har uppstått eftersom källorna varit av olika karaktär. Exempelvis så har olika åldersindelningar använts i olika källor.

Regionala skillnader beträffande ungdomars situation på arbetsmarknaden

Regionala skillnader i arbetslösheten bland ungdomar

Ungdomsstyrelsen har i studier visat att de regionala skillnaderna i arbetslöshet mellan ungdomar var tydlig under 90-talet. Andra möjliga påverkansfaktorer för arbetslöshet som föräldrarnas ekonomi, föräldrarnas utbildningsnivå, utbildningsnivå och nationellt ursprung konstanthölls och man fann en *effekt av boendeort som isolerad påverkansfaktor*. Detta innebär helt enkelt att boendeort i sig påverkade risken att bli arbetslös - oavsett exempelvis socioekonomisk bakgrund, utbildningsnivå eller nationell bakgrund.

De som var utsatta för lägst risk att bli arbetslösa var ungdomarna bosatta i ”storstäderna”¹, medan situationen för ungdomarna i ”regioner med medelstora centralorter”² var sämre och allra sämst var det för de som bodde i ”övriga regioner”³. Risken att bli långtidsarbetslös visade sig vara avsevärt högre i ”övriga regioner” än i ”regioner med medelstora centralorter”. (Ungdomsstyrelsen, 1998 s 35, 54-55).

I dagsläget är förhållandet detsamma. Det råder fortfarande under 2000-talets början stora olikheter mellan regioner och län beträffande ungdomars arbetslöshet. I tabell 1 redovisas arbetslösheten för ungdomar mellan 18-24 år i landets alla län. Länen ligger sorterade *i storleksordning* utifrån andelen arbetslösa ungdomar mellan 18-24 år i länet jämfört med andelen arbetslösa ungdomar i andra län.

Tabellen visar att skillnaderna mellan länen i ungdomsarbetslöshet är mycket kraftig. Observera exempelvis skillnaden mellan länet högst och lägst på rangordningen. Ungdomsarbetslösheten är nästan tre gånger mer vidsträckt i Gävleborgs jämfört med Stockholms län.

¹ Stockholm och Göteborg

² Malmö (Ej med i storstadsgruppen. Arbetsmarknadssituationen i Malmö liknade inte alls Stockholms och Göteborgs vid studiens genomförande), Norrköping, Linköping, Umeå, Örebro, Halmstad.

³ Mindre, ofta bruksberoende orter, orter dominerade av ensidig industri, stora glesbefolkade inlandsregioner.

Tabell 1. Antal och andel arbetslösa i länen, samt rangordning efter andelens storlek.
Årsmedeltal 2003

Län	Antal arbetslösa mellan 18-24 år	Andel arbetslösa i procent av alla mellan 18-24 år	Rangordning efter storleken på andelen arbetslösa i länet
Gävleborgs län	1 961	9,7	1
Norrbottnens län	1 710	8,6	2
Västernorrlands län	1 481	8,2	3
Gotlands län	380	8,2	3
Örebro län	1 770	7,9	4
Blekinge län	905	7,8	5
Dalarnas län	1 596	7,7	6
Jämtlands län	737	7,5	7
Västmanlands län	1 408	7,2	8
Södermanlands län	1 391	7,2	8
Östergötlands län	2 470	6,8	9
Västerbottens län	1 681	6,8	9
Värmlands län	1 327	6,3	10
Västra Götalands län	7 609	6,1	11
Hallands län	1 305	6,0	12
Kalmar län	1 071	6,0	12
Skåne län	5 559	5,9	13
Jönköpings län	1 264	4,7	14
Kronobergs län	714	4,6	15
Uppsala län	1 217	4,3	16
Stockholms län	4 723	3,3	17
RIKET	42 280	5,9	

Källa: Siffrorna över arbetslösheten i gruppen 18-24; AMS, 2004.

Det finns ytterligare rangordningsnummer i tabell 2 beaktat utifrån befolkningsgruppens (18-24 år) storlek i aktuellt län i förhållande till hela länets befolkning jämfört med storleken på gruppen i andra län. Se kolumn 5. Som syns i tabellen är det små skillnader mellan länen vad gäller andelen ungdomar 18-24 år av totalbefolkningen i länet. I samtliga län utgör gruppen en andel mellan sju och tio procent. *Det kan således inte sägas att storleken på ungdomsgruppen i ett län sammanfaller med storleken på andelen arbetslösa ungdomar i samma län.*

Därför kan det vara intressant att studera om storleken i sig i absoluta tal på antalet ungdomar i ett visst län sammanfaller med andelen arbetslösa ungdomar i samma län. I tabell 2, kolumn 6, finns även länens rangordningsnummer utefter storleken på antalet ungdomar i det länet.

Tabell 2. Antal arbetslösa i länen mellan 18-24 år och andel arbetslösa i procent av länenas befolkning, samt rangordning efter storleken på andelen arbetslösa i länet, efter andelen 18-24 åringar av hela befolkningen i länet och efter antalet ungdomar i ett visst län. Årsmedeltal 2003.

Län	Antal arbetslösa mellan 18-24 år	Andel arbetslösa i procent av alla mellan 18-24 år	Rangordning efter storleken på andelen arbetslösa i länet	Rangordningsnummer efter andelen 18-24 år av hela befolkningen i länet	Rangordningsnummer i ett visst län & antalet ungdomar i länen i absoluta tal
Gävleborgs län	1 961	9,7%	1	4 (7%)	12 20 589
Norrbottnens län	1 710	8,6%	2	3 (8%)	13 20 252
Västernorrlands län	1 481	8,2%	3	4 (7%)	17 17 999
Gotlands län	380	8,2%	3	3 (8%)	21 4 751
Örebro län	1 770	7,9%	4	3 (8%)	8 22 726
Blekinge län	905	7,8%	5	3 (8%)	19 11 624
Dalarnas län	1 596	7,7%	6	3 (8%)	11 21 113
Jämtlands län	737	7,5%	7	3 (8%)	20 9 878
Västmanlands län	1 408	7,2%	8	3 (8%)	14 19 901
Södermanlands län	1 391	7,2%	8	3 (8%)	15 19 642
Östergötlands län	2 470	6,8%	9	2 (9%)	4 37 130
Västerbottens län	1 681	6,8%	9	1 (10%)	7 25 309
Värmlands län	1 327	6,3%	10	3 (8%)	10 21 522
Västra Götalands län	7 609	6,1%	11	3 (8%)	2 126 192
Hallands län	1 305	6,0%	12	3 (8%)	9 22 099
Kalmar län	1 071	6,0%	12	3 (8%)	16 18 442
Skåne län	5 559	5,9%	13	3 (8%)	3 96 484
Jönköpings län	1 264	4,7%	14	3 (8%)	6 27 084
Kronobergs län	714	4,6%	15	2 (9%)	18 15 772
Uppsala län	1 217	4,3%	16	1 (10%)	5 28 649
Stockholms län	4 723	3,3%	17	3 (8%)	1 143 713
RIKET	42 280	5,9%		8%	730 871

Källa: Siffrorna över arbetslösheten i gruppen 18-24; AMS, 2004.
Siffrorna över befolkningsgruppen 18-24; SCB, 2004.

I tabellen ovan framkommer vissa mönster. Överlag kan sägas att de län med lägst arbetslöshet bland ungdomar i andel av hela gruppen mellan 18-24 år (kolumn 3) också har flest ungdomar i antal (kolumn 6). *Bland de elva län som ligger längst ner räknat från Stockholm och tio uppåt, finns den lägsta arbetslösheten bland ungdomar. Alla dessa ligger någonstans bland de första tio länen i rangordningen längst till höger - d v s dessa län har flest ungdomar till antalet.* Sammanfattningsvis kan man alltså uttrycka det så att desto fler ungdomar ett län har till antalet – desto lägre arbetslöshet finns i länet. Och vice versa; färre ungdomar i ett län samexisterar ofta med hög arbetslöshet bland ungdomarna i länet.

Detta gäller dock inte länen Kronoberg och Kalmar. De bryter mönstret och kombinerar förhållandevis låg arbetslöshet bland ungdomar (de ligger bland de sista i rangordningen utefter ungdomsarbetslöshetens storlek) med ett relativt lågt antal ungdomar som invånare. Även Örebro bryter mot mönstret fast på rakt motsatt vis. Örebro uppvisar en jämförelsevis hög ungdomsarbetslöshet samtidigt som de har många ungdomar i sitt län.

Regionala skillnader i utanförskap⁴

Ungdomsstyrelsen har på uppdrag av regeringen genomfört en utredning som syftade till att kartlägga och ge närmare kunskap om ungdomar utanför arbetsmarknaden i åldern 16-24 år som inte studerar, arbetar eller söker arbete. Med hjälp av så kallad stegvis logistisk regression analyserades hur olika bakgrundsförhållanden samspelar och påverkar de ungdomar som befinner sig utanför. (Kassman & Stojanovic, 2003 s 4, 35).

Oddsens att hamna utanför visade sig lägst i den norra tät- eller glesbygden jämfört med i Stockholmsområdet.⁵ *Ungdomarna utanför från Stockholm var överrepresenterade i utanförgruppen, att jämföra med ungdomarna utanför från norra tät- och glesbygden som var underrepresenterade.* Med detta menas att andelen ungdomar utanför från Stockholm procentuellt sett utgjorde en större andel än ungdomsgruppens andel i riket totalt sett. På samma sätt innebär det att andelen ungdomar utanför från norra tät- och glesbygden utgjorde en lägre andel av rikets alla ungdomar utanför i jämförelse med andelen ungdomar från norra tät- och glesbygden av landets alla ungdomar. (Kassman & Stojanovic, 2003 kap 1.4).

Förhållandet kan beskrivas genom att visa oddsens för ungdomarna att hamna utanför utefter boendeort. När Stockholm sätts som referens uppvisar samtliga regioner en lägre siffra än 1, vilket innebär att samtliga regioners ungdomar har lägre odds att hamna utanför. Nedan presenteras regionerna i fallande ordning utefter oddsens att hamna utanför jämfört med risken i Stockholm. Regionen med högst odds står först, sedan den med näst högst odds osv. (Kassman & Stojanovic, 2003 s 40).

Region	Oddsquot
Stockholm	1,00
Malmö/Lund	0,96
Göteborg	0,95
Norra glesbygden	0,89
Södra mellanbygden	0,87
Mellanstora städer	0,83
Norra tätbygden	0,81

⁴Med utanför avses här de med inkomster *under de normala inkomstnivåerna från följande inkomstkällor*; värnpliktstjänstgöring, sjukskrivning, pension, föräldraledighet, lönearbete eller arbetslöshetsersättning under ett basbelopp. Alltså ingår exempelvis inte de med normala inkomster från värnpliktstjänstgöring. Handikapp och föräldrapenning ingår inte och inte heller socialbidrag eller försörjningsstöd. *Det centrala i begreppet är om man har en känd sysselsättning eller inte och utifrån det ses som etablerad eller utanför.* (Kassman & Stojanovic, 2003 s 26).

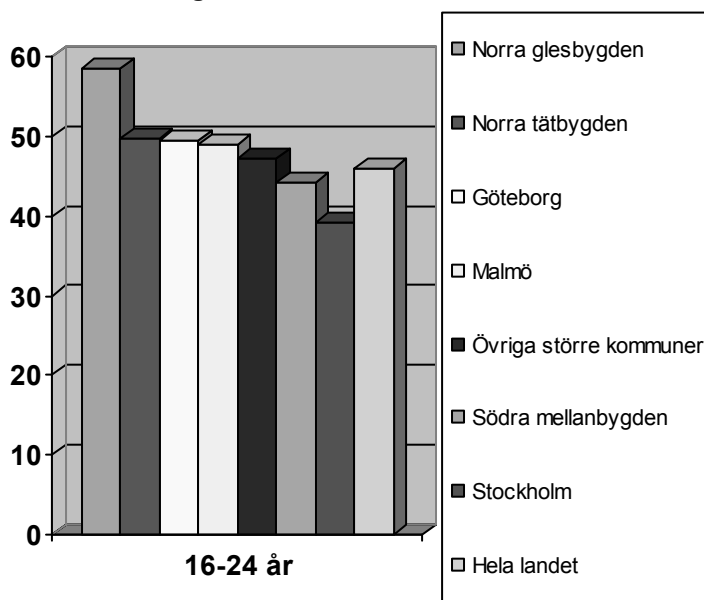
⁵ Se bifogad ”H-regionernas omfattning”.

Regionala skillnader i tillfälliga anställningar bland unga arbetare

Det är överlag så att yngre arbetare under 30 oftare än arbetare i annan ålder har tillfälliga⁶ anställningar. I kretsen av de under 30 är det vanligare med tillfälliga anställningar bland de under 24 år, än vad det är för dem mellan 25-29. Samtidigt är det oftare förekommande ibland kvinnor än bland män oavsett om man studerar de under 24 år eller de mellan 25-29 år. (AKU i Nelander & Goding, 2004). Andelen arbetare som har tillfälliga anställningar är olika stor i olika regioner.

I diagram 1 redovisas regionerna i fallande ordning. Regionen med högst andel arbetare under 24 år med tillfälliga anställningar är redovisad först - Norra glesbygden. Sedan är regionerna uppställda i fallande ordning; Norra tätbygden, Göteborg, Malmö, Övriga större kommuner, Södra mellanbygden och Stockholm. Stapeln längst till höger visar andelen arbetare yngre än 24 i riket med tillfälliga anställningar.

Diagram 1. Andelen arbetare (procent) 16-24 år med tillfälliga anställningar av samtliga arbetare 16-24 år i olika regioner första kvartalet 2003.

Källa: AKU i Nelander 2004.

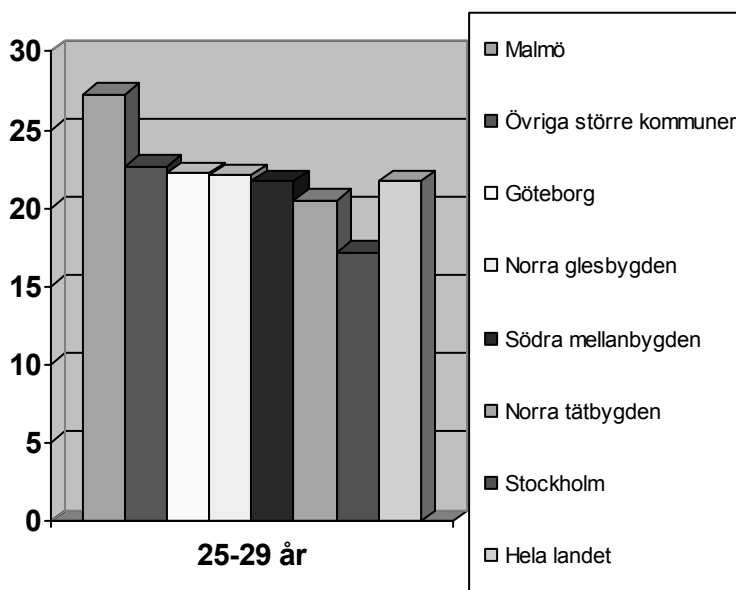
Norra glesbygden är det som sticker ut bland de under 24 år och uppvisar mycket hög andel arbetare med tidsbegränsade anställningar jämfört med vad andra regioner gör. Mönstret ser annorlunda ut för dem mellan 25-29. I diagram 2, som är uppbyggt efter samma princip som diagram 1, syns att andelen arbetare mellan 25-29 med tidsbegränsade anställningar är högst i Malmö och Övriga större kommuner. Sedan är regionerna uppställda i fallande ordning; Göteborg, Norra glesbygden, Södra mellanbygden, Norra tätbygden, Stockholm, och slutligen hela landet.

Överlag visar diagrammen att andelen tidsbegränsat anställda bland arbetare mellan 16-24 års ålder ligger mellan 40-50 procent i de flesta av landets regioner - undantaget Norra glesbygden som ligger närmare 60 procent och Stockholm som ligger under 40 procent.

⁶ Tillfällig anställning är här ett samlingsbegrepp för vikariatsanställning, provanställning, objekts-/projektanställning, behovsanställning. Definitionen används i SCBs AKU-undersökningar.

För gruppen 25-29 åringar är andelen arbetare med tidsbegränsade anställningar överlag lägre. De flesta regioner ligger kring 20 procent. Här är Malmö undantag med närmare 30 procent av arbetarna mellan 25-29 tidsbegränsat anställda. Också bland arbetare mellan 25-29 år går Stockholm mot strömmen med en låg andel - de ligger närmare 15 procent än 20 som de flesta andra regionerna kretsar kring.

Diagram 2. Andelen arbetare (procent) 25-29 år med tillfälliga anställningar av samtliga arbetare 25-29 år i olika regioner första kvartalet 2003.

Källa: AKU i Nelander 2004.

Stockholm och Göteborg är de enda regioner med samma plats i rangordningen oavsett om man studerar de <24 eller de mellan 25-29. *Stockholm är den region där tidsbegränsade anställningar är som allra ovanligast bland de under 30 - oavsett om man ser till de under 24 år eller de mellan 25-29 år.*

Regionala skillnader i ohälsa bland de under 30

En regional uppdelning visar att det råder stora skillnader mellan länen i ohälsotalet⁷ bland de under 30. Ohälsotalet avseende 12-månadersperioden maj 2003- april 2004 i de olika länen visas i tabell 3. Många av de län som ligger högt i arbetslöshet bland de under 30 ligger också högt i jämförelse med andra län, sett till antalet utbetalda dagar från socialförsäkringen⁸ per registrerad försäkrad för unga under 30.

⁷ Med ohälsotalet avses fr.o.m. 1998 *antal utbetalda dagar* med sjukpenning, arbetsskadesjukpenning, rehabiliteringspenning, förtidspension och sjukbidrag från socialförsäkringen *per registrerad försäkrad* i åldrarna 16-64. Alla dagar är omräknade till heldagar – t.ex. två dagar med halv ersättning blir en dag. *Dagar med sjuklön från arbetsgivare ingår inte i ohälsotalet.* Statistiken baserar sig på samtliga utbetalningar från socialförsäkringen. Datakvaliteten är därmed mycket god eftersom bortfall i princip inte förekommer. (RFV, 2004).

⁸ Relaterat till ohälsa

Tabell 3. Ohälsotalet i antal utbetalda dagar avseende 12-månadersperioden maj 2003- april 2004.

Län	Ohälsotalet antal utbet. dagar	Rangordnings- nummer
Västernorrlands län	22,2	1
Gävleborgs län	21,6	2
Värmlands län	21,3	3
Västmanlands län	20,6	4
Norrbottnens län	20,6	4
Örebro län	20,4	5
Västerbottens län	20,3	6
Jämtlands län	19,5	7
Dalarnas län	19,4	8
Gotlands län	18,0	9
Västra Götalands län	17,4	10
Kalmar län	16,8	11
Samtliga län	16,8	
Östergötlands län	16,3	12
Södermanlans län	16,0	13
Blekinge län	15,8	14
Skåne län	15,4	15
Hallands län	15,3	16
Jönköpings län	14,8	17
Stockholms län	14,7	18
Uppsala län	14,2	19
Kronobergs län	13,6	20

Källa: RFV 2004.

Att hög arbetslöshet sammanfaller med högt ohälsotal kan bero på flera saker. Bland annat kan det vara så att de arbetslösa inte har ekonomiska drivkrafter att avsluta en sjukskrivning. Därmed kan man vänta sig att arbetslösa är sjukskrivna längre än anställda, om allt annat hålls lika. (Palmer i RFV 2004 s 53).

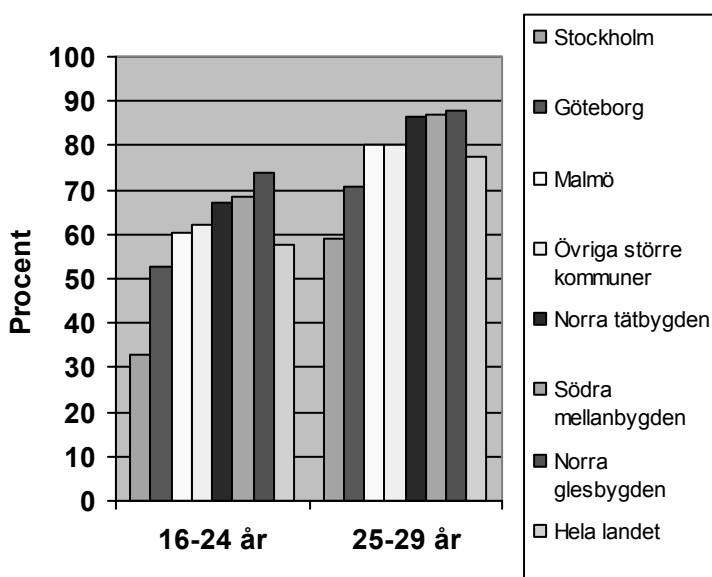
Dessutom påverkas hälsan negativt av arbetslösheten för en person med god hälsa i ett utgångsläge innan arbetslöshet. Utöver det så har *ett lågt psykiskt välbefinnande visats vara en effekt av - och en orsak till - arbetslöshet eller en svag ställning på arbetsmarknaden i allmänhet*. Forskare har exempelvis funnit att hälsan är sämre för arbetslösa än för arbetande. (Janlert & Meidner 1992 och Hallsten 1998 i RFV 2004 s 61).

Regionala skillnader i ungas organisationsgrad

Den fackliga organisationsgraden bland unga arbetare i Stockholm är extremt låg. Bland de mellan 16-24 är den endast 33 procent, vilket inte ens är hälften av vad den är i norra tät- och glesbygden. Stockholm och Göteborg uppvisar kraftigt lägre organisationsgrad bland ungdomar mellan 16-24 och 25-29 än vad övriga regioner i landet gör. Norra glesbygden har den högsta organisationsgraden bland de under 30, oavsett om man studerar de mellan 16-24 eller de mellan 25-29. Observera att organisationsgraden i detta fall är andel arbetare som är med i facket - skillnaden i organisationsgrad mellan olika regioner kan således inte bortförklaras med argument som att Stockholm och/eller Göteborg skulle ha fler studenter än övriga landet. Se diagram 3.

I diagram 3 är regionerna uppställda i stigande ordning, den region med lägst organisationsgrad (Stockholm) står först och är första stapeln längst till vänster för varje åldersgrupp. Den region med högst organisationsgrad i gruppen (Norra glesbygden) är stapeln näst längst till höger. Staplarna alla längst till höger anger organisationsgraden för hela riket i åldersgrupperna. *Samma mönster gäller för de mellan 16-24 och de mellan 25-29.*

Diagram 3. Facklig organisationsgrad i procent för unga arbetare i olika regioner första kvartalet 2003.

Källa: AKU i Nelander 2004.

Förslag och diskussion

Arbetslösheten bland unga under 30

Den snabbt ökande ungdomsarbetslösheten måste vi möta genom att snabbt satsa pengar på arbetsmarknadsåtgärder som riktar sig till dem. De måste bjudas in - inte stötas bort i arbetslöshet. Vi måste alltid hävda arbetslinjen, särskilt för de unga.

Den arbetslöshet vi nu har är konjunkturellt betingad. Det finns med andra ord få jobb lediga. Då räcker det inte att kräva ökade sökinsatser av de arbetslösa, utan staten måste också anordna utbildningsinsatser och andra program så att de som nu är arbetslösa snabbt kan ta de nya jobb som kommer när konjunkturen vänder.

Krafttag behövs för att stävja den höga och ökande arbetslösheten. LOs krav om full sysselsättning gäller fortfarande och naturligtvis gäller den även för ungdomar. För att vända trenden med ökande arbetslöshet måste regeringen ge AMS mer resurser för att stödja arbetslösa. De senaste åren har svensk arbetsmarknadspolitik blivit mer passiv. Däri ligger en delförklaring till den ökande arbetslösheten. LO vill höja den så kallade aktivkvoten från dagens ca 33 procent till minst 50 procent.

Ofta kopplas ungdomars problem på arbetsmarknaden inte ihop med utbildning. De förutsätts ha en aktuell och adekvat utbildning. Så är det inte alltid. Även ungdomar med slutförd

gymnasieutbildning kan få problem på arbetsmarknaden. Men störst problem har ungdomar utan slutförd gymnasieutbildning. För dessa kan det räcka med en kortare arbetsmarknadsutbildning för att åter komma in på arbetsmarknaden. Därför är det mycket olyckligt att antalet platser inom arbetsmarknadsutbildningen under ett fåtal år har minskat från cirka 30 000 till ungefär 5 000 platser per år. Vi kräver att antalet platser inom arbetsmarknadsutbildningen ökar till omkring 25 000 per år.

Antalet platser inom aktivitetsgarantin behöver också öka – 15 000 fler platser behövs för att möta behovet av arbetslösa med en arbetslöshetsperiod om minst 27 månader.

LO uppmanar regeringen att göra fördjupade studier av de arbetslösas sökbeteende och livssituation. Frågor som behöver belysas är: Har alla som begränsar sin sökradie, geografisk eller yrkesmässigt (efter det att de har förbrukat 100 ersättningsdagar) särskilda skäl till detta? Hur reder sig arbetslösa som under långa tider får klara sig själva utan hjälp från arbetsförmedlingen?

Många ungdomar väljer att stanna kvar på hemorten med arbetslöshet och ofta en rad olika arbetsmarknadsåtgärder som följd. Ett viktigt inslag i att bredda ungdomars arbetsmarknad är att ge bättre ekonomiska förutsättningar för ungdomar att pendla till platser med ett bredare arbetsutbud och/eller utbildningar än vad som finns på den egna bostadsorten. I varje län finns ett länskort som man till pris av mellan 600 till 900 kronor, kan resa obehindrat inom länet. Men om arbets- eller utbildningspendling ska ske över länsgränser så tillkommer kostnader med 1 000 till 3 000 kronor per månad. Detta får naturligtvis konsekvenser i beslut som den enskilde tar då man upptäcker att nettobehållningen månadsvis blir mindre med ett arbete på pendlingsavstånd än summan av möjliga offentliga bidrag på hemorten. Vi anser att det vore bra med en gemensam syn i frågan om olika taxor, enhetstaxor eller avståndsrelaterade taxor. Lösningen finns i en politisk diskussion mellan huvudmännen för Länstrafiken, dvs landsting och kommuner samt staten.

Dessutom innebär villkoren för unga på dagens arbetsmarknad ett hinder för att ta lån, skaffa egen bostad och bilda familj.

Sent inträde på arbetsmarknaden och utanförskap

Riktade insatser mot vissa grupper är av största vikt för att begränsa förekomsten av utanförskap. Många av de som hamnar utanför har inte fullgjort gymnasiestudier och bollas mellan AMS, skolan, socialtjänsten och kommunen.

Utbyggnaden av högskolorna tillhör 1980 och 90-talets stora satsningar. Det har varit en bra och nödvändig satsning. Samhällets intresse för de yrkesinriktade utbildningarna tycks ha minskat. Trots en förlängning av yrkesprogrammen har utbildningarna utarmats när det gäller det yrkesinriktade innehållet. De yrkespraktiska inriktningarna är för grundna och saknar ofta nära kopplingar till respektive branscher. Yrkesutbildningarna ger nu allmän behörighet till högre studier. Vilket är otillräckligt för de flesta högskoleutbildningar. Sällan ger de inte tillräcklig kunskap för att leda till anställning direkt efter gymnasiet. Ungdomar som väljer en yrkesinriktad utbildning kommer i kläm mellan ambitionen att ge alla möjlighet till vidare studier och arbetslivets krav.

Det är dags att förbättra den yrkesinriktade gymnasieutbildningen. En tidig kontakt med arbetsplatser och arbetsgivare som bygger på ömsesidigt ansvar och åtagande är viktigt för

både arbetsgivare och samhälle. Men allra viktigast är det för den unga individen som skall påbörja sin yrkesutbildning och få ett avstamp i sitt livslånga lärande. Gymnasieprogrammen har en bra kombination av såväl teoretiska ämnen som praktiska yrkesämnen och ska vara utformade på ett sådant sätt att kurserna i sin helhet stimulerar eleven till såväl fortsatt arbete som fortsatta studier. Parternas roll i detta måste bli mer omfattande på både det centrala och lokala planet.

Vi anser att regeringens utbildningspolitiska mål ska omformuleras. De yrkesinriktade utbildningarna behöver förbättras, de ska vara högkvalitativa, attraktiva och relevanta.

Tillfälliga anställningar

Arbete för färre tillfälliga anställningar har tidigare initierats av LO. Det bör fortsätta och rikta in sig tydligare gentemot ungdomar eftersom de 1) angivit i undersökningar att de *inte vill ha tillfälliga anställningar* och eftersom de 2) har *svårt att se nyttan* med facket och detta skulle kunna vara ett tillfälle att tydliggöra nyttan för dem. *Blir det tydligt för unga att facket aktivt arbetar för att ge dem något de vill ha - fasta arbeten - blir det troligen också enklare för dem att se nyttan med facket.*

Lagen om anställningsskydd (LAS) måste stärkas. Reglerna om tidsbegränsade anställningar ska vara ett effektivt hinder mot att arbetsgivare fyller permanenta arbetskraftsbehov med tidsbegränsat anställda.

Vi vill att dagens olika typer tidsbegränsade anställningar ersätts med endast två: Anställning på viss tid och vikariat.

Vi vill också ha en snävare tidsram än dagens vad gäller tiden tillfälliga anställningar kan nyttjas av arbetsgivare. Detta bör kombineras med förstärkt rätt till återanställning. Dessutom bör det införas en skyldighet för arbetsgivaren att ange varför en tidsbegränsad anställning upphör.

För att ytterligare skärpa upp och förhindra missbruk vill vi ha lagstiftning om automatisk tillsvidareanställning om arbetsgivaren bryter mot reglerna.

Deltidsanställda unga

Att unga LO-kvinnor av arbetsmarknadsskäl tvingas jobba deltid i större utsträckning än de önskar gör att förhållandet mellan mäns och kvinnors löner cementeras till kvinnornas nackdel och mot deras vilja. Beslutet att "heltid är en rättighet och deltid en möjlighet" från Socialdemokraternas partikongresser 2001 och 2004 är dags att genomföra nu.

LOs kongress fattade i juni-04 ett enhälligt beslut om att deltid ska begränsas till förmån för en starkt rättighet till heltidsanställning. Insikten att det är svårt att komma fram förhandlingsvägen i den här frågan fick kongressen att kräva lagstiftning på området.

LO kräver att regeringens utredningsarbete om hur rätten till heltidsarbete kan stärkas snarast kommer i gång.

Ohälsa bland unga

För att begränsa utvecklingen av ohälsa bland unga anser vi att problemen med arbetslöshet, utanförskap, tillfälliga anställningar och deltidsanställningar först och främst måste lösas. LO vill motverka utvecklingen mot tillfälliga och deltidsanställningar genom att uppmuntra arbetsorganisationer att bli mer flexibla och anställda mer mångkunniga – för på så sätt bemöta flexibilitetsbehovet. Då skulle tillfälliga och deltidsanställningar inte vara lika eftertraktade.

I övrigt vill vi att arbetsorganisationer skall förbättras så att den fysiska och psykiska belastningen minskar. Alla skall ha möjlighet till varierande arbetsuppgifter som innebär utveckling i arbetet och ett större inflytande. Produktiviteten och tillväxten gynnas också positivt av detta.

Utöver den negativa effekt som tidsbegränsade och deltidsanställningar har på hälsan kan de med tidsbegränsad anställning eller deltidsanställning antas ha begränsade möjligheter att kräva arbetsmiljöinvesteringar och rehabiliteringsinsatser på arbetsplatsen. Ur facklig synpunkt är det därför ytterst angeläget att uppnå lagstiftning och avtal som innefattar och jämför olika grupper av tillfälligt och fast anställda.

Organisationsgraden bland de under 30

Genom att öka organisationsgraden bland unga ökar man även säkerheten för unga på arbetsmarknaden. I dagsläget ligger de unga sämst till på arbetsmarknaden ur flera aspekter som visas i denna rapport. Om någon behöver fackligt stöd så är det uppenbarligen de. *Hur ska dessa knytas till organisationen på ett mer effektivt sätt?*

Skulle ökad flexibilitet och enkelhet vid inträde i, och utträde ur, förbund underlätta för unga att byta förbund? Skulle detta tilltala de med tidsbegränsade anställningar? Skulle organisationsgraden öka pga det? Enligt materialet som har presenterats här är förmodligen problemet djupare än så – ungdomar överlag (med regionala variationer) förefaller ha svårt att förstå vilken valuta de får för pengarna med ett fackligt medlemskap. Så som det ser ut i dagsläget på arbetsmarknaden för unga är det inte orimligt att anta att många känner att facket inte stöder dem tillräckligt – varför de kanske inte ser någon anledning att gå med i facket senare i livet heller. *Har de fått hjälp när de verkligen haft behovet, kan de möjligen lättare se nyttorna med att vara medlemmar i facket även senare.*

Där det finns högst andel arbetare under 24 år med tillfälliga anställningar - i Norra glesbygden, finns även den högsta organisationsgraden bland arbetare under 24 år. Tillfälliga anställningar i sig är således inte ett hinder för hög organisationsgrad. I Norra glesbygden finns dock hög arbetslöshet bland ungdomar - vilket skulle kunna medföra en hög organisationsgrad. *En otrygg position på arbetsmarknaden överlag - med både hög andel tillfälliga anställningar bland ungdomar, och en hög ungdomsarbetslöshet, kan i kombination med en stark facklig tradition ha gett den höga organisationsgraden i norr.*

Resonemanget blir något annorlunda när man ser till gruppen 25-29 åringar. *Beträffande andelen tillfälligt anställda arbetare mellan 25-29 så är det vanligast förekommande i Malmö som samtidigt har förhållandevis låg organisationsgrad i gruppen 25-29 åringar, vilket stöder tidigare förklaringsmodeller till låg organisationsgrad.* Utöver det är det låg

ungdomsarbetslöshet i Malmö – vilket kan leda tanken till att det blir svårt för ungdomarna där att se vad facket ska göra för dem. *Trivs man inte på jobbet så är det kanske enklare att byta jobb i stället för att ta strid på arbetsplatsen i olika frågor och koppla in facket.*

Stockholm, som uppvisar lägst andel tillfälliga anställningar bland arbetarna 16 - 24 år och mellan 25-29 år, har samtidigt den absolut lägsta organisationsgraden i samma åldersgrupper. Stockholm visar parallellt landets lägsta ungdomsarbetslöshet. Upplever få unga stockholmare en utsatt position på arbetsmarknaden vad gäller tillfälliga anställningar eller risken att bli arbetslös uppfattar möjligen också få en nödvändighet att gå med i facket.

Beträffande Skåne och Stockholm så har länen många eftergymnasialt studerande ungdomar mellan 20-29 år. Förmodligen så varvar många arbete med studier, och en tillfällig anställning kan då uppfattas som naturlig – men faktum kvarstår ändock – att ungdomar i undersökningar anger att de *vill ha* fasta anställningar. Hur skall man värva medlemmar till facket i 20-29 års åldern, som studerar och jobbar tillfälligt växelvis i en stad där det är låg organisationsgrad i ungdomsgruppen i allmänhet, och där det inte är något problem att byta jobb om man skulle vilja det? Genom att kraftigt jobba för fasta anställningar i ungdomsgruppen?

Det är nödvändigt att sätta fokus på ungdomarna – speciellt i storstäderna. Vår rapport visar vidare att ungdomars lägre organisationsgrad i yngre åldrar följer med dom upp i högre åldrar. Att arbeta för att hjälpa ungdomar och visa att facket är till för dom blir således allt viktigare. En tidig etablering till facket bör också öka viljan att gå med i facket senare i livet.

Driver LO politiken på ovanstående områden kan dels ungdomars situation på arbetsmarknaden förbättras radikalt – samtidigt som organisationsgraden bland unga kan öka. Och en ökad organisationsgrad i sig bland unga förbättrar deras position på arbetsmarknaden ytterligare.

Referenser

Kassman, A. & Stojanovic, V. (2003). *Unga utanför*. SOU 2003:92. Fritzes, Stockholm.

Nelander, S. (2004). PM. LO, Stockholm.

Nelander, S & Goding, I. (2004). *Anställningsformer och arbetstider 2003*. LO, Stockholm.

Ungdomsstyrelsen. (1998). *Vid sidan av - om ungas inträde på arbetsmarknaden*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen, Stockholm.

www.ams.se (Nyheter/fakta)

www.scb.se (Sveriges Statistiska Databaser)

September 2004
www.lo.se